

Onderhoudend boek over humor inventariseert vooral

Een kleine filosofie van de humor

Yves Bossart

Vert. Gerrit Bussink en Izaak Hilhorst, voorwoord Stine Jensen, Alfabet; 144 blz. € 17,99

★★★

De auteur

De Zwitser Yves Bossart (1983) studeerde filosofie, musicologie en geschiedenis in Luzern, Zürich en Heidelberg en promoveerde in Berlijn op een reconstructie van Wittgensteins esthetica.

Het boek

‘Lachen is geen handeling. Het gebeurt’, schrijft Yves Bossart halverwege zijn *Kleine filosofie van de humor*. Lachen om een goeie grap of een absurde gebeurtenis, dat overkomt je. Dat voltrekt zich achter je rug, althans voor zover die rug bewustzijn of rationaliteit heeft.

Bossart stelt in dit boek onder meer de vraag wat nu de kern van humor is. Hij geeft vier mogelijke antwoorden. Eén ervan is de superioriteitstheorie. Lachen laat je superieur voelen – denk aan de Belgenmop die bij deze Zwitser is vervangen door de Oost-Friezenmop. Zoals deze: ‘Waarom zetten Oost-Friezen voor ze naar bed gaan twee glazen water op hun nachtkastje: een vol glas en een leeg? Omdat hij nog niet weet of hij ’s nachts dorst heeft.’

Volgens Henri Bergson stelt zo’n grapje vooral een vorm van stijfheid aan de kaak, in dit geval stijfheid van het denken.

Een derde definitie van humor vindt Bossart in het begrip incongruentie, makkelijk te demonstreren met een grapje van Groucho Marx: ‘Dit zijn mijn principes, en als ze u niet bevallen, heb ik ook nog andere.’

Tot slot is er nog de humor als uitlaatklep. Zo ziet Freud lachen als een vorm van ‘inspanningsbesparing’. Je ontloopt daarmee innerlijke censuur, of moeilijke gevoelens, of de inspanning van het denken. Niet alle Oost-Friezen zijn even dom, immers. Die besparing maakt energie vrij die het lachen faciliteert.

Citaat

‘In Tucholsky’s essay staat de prachtige zin: ‘De satiricus is een gekrenkte idealist: hij wil dat de wereld goed is, maar ze is slecht, en nu gaat hij tegen het slechte tekeer.’ Daar zou hij weleens gelijk in kunnen hebben.’

Redenen om dit boek niet te lezen

Aan welke theorie geeft Yves Bossart de voorkeur? De theorie van de superioriteit benoemt iets essentieels aan humor, namelijk een zekere afstand, meent hij. Je kunt alleen lachen als je boven de dingen staat. Toch kan die niet alle vormen van humor verklaren.

Henri Bergson lijkt overtuigender, ‘maar’, schrijft Bossart, ‘dan moeten we wel erg ons best doen om die te begrijpen’. Dit vind ik nu bij uitstek een vorm van lui denken. Bossart beweert dat hij niet reductionistisch wil zijn: ‘Gezien de indrukwekkende veelsoortigheid van het komische hebben alle vier theorieën recht van bestaan.’

Heel vreemd: in de filosofie gaat het toch om de meest precieze formulering van de kern van een fenomeen, niet om hun bestaansrecht? Bossart bepleit een pluralisme van theorieën. Prima, natuurlijk, maar met zo’n pleidooi begint het denken pas.

Ook in andere hoofdstukken inventariseert hij voornamelijk kwesties, citaten, theorieën over humor, zonder veel eigen visie. Toegegeven, hij zet ze netjes op een rij.

Redenen om dit boek wel te lezen

Bossart stelt vele vragen over humor, zoals: bestaan er foute grappen? (ja). Of: helpt humor bij leven, denken, sterven? Dit boek biedt bovendien vele mooie citaten die je altijd nog eens achteloos kunt gebruiken. Een greepje: Humor is geen stemming, maar een levensbeschouwing, zegt Wittgenstein. Nietzsche noemt lachen een ‘overgang van spontane angst naar kortstondige overmoed’. En volgens de 18de-eeuwse Duitse schrijver Jean Paul is een grap niets anders dan het spelen met ideeën.

In het laatste hoofdstuk beschouwt Bossart humor als een vorm van levenskunst. Waar Kant stelde ‘Durf te denken’, stelt de achttiende-eeuwse Engelse filosoof Shaftesbury ‘Durf te lachen’: ‘Alleen wie om zichzelf en zijn opvattingen kan lachen, blijft in zijn denken afstandelijk, onafhankelijk, plooibaar, speels en vrij van angst.’

Samen met de inleiding van de Nederlandse filosoof Stine Jensen, de enige vrouw die in het boek aan bod komt, maken dit soort inzichten deze kleine filosofie van de humor zeker onderhoudend.

Tanny Dobbelaar